

Aleksandra Gruszczyńska

Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na Zamku w Łańcucie (stanowisko 6) w latach 1991—1992

Prace wykopaliskowe przy fortyfikacjach na Zamku w Łańcucie w latach 1991—1992 prowadzone były z inicjatywy Muzeum—Zamku. Z ramienia Muzeum Okręgowego w Rzeszowie kierowała nimi autorka sprawozdania. Nadzór architektoniczny sprawował mgr inż. Jan Janczykowski z Wydziału Konserwacji Zabytków z Urzędu Miasta Krakowa¹.

Badania wykonywano na bastionach: południowo-zachodnim i południowo-wschodnim oraz w fosie. Wiązały się one z planowaną odbudową zniszczonych górnych partii muru „przedpiersia” południowego oraz wschodniego

wału bastionów. Założono pięć wykopów (ryc 8.), wykopy nr I—III (bastion południowo-zachodni), wykopy IV—V (bastion południowo-wschodni).

Wykop nr I o wymiarach 2x6 m zlokalizowano w miejscu uszkodzenia muru, w kierunku północnym od „przedpiersia” południowego wału bastionu oraz na południe od Oranżerii. Odślonięto w nim relikty profilu wału (ryc. 1, 2) oraz odkryto żebro wzmacniające mur, usytuowane prostopadle do czoła bastionu (ryc. 3, 4). W profilach wykopu uchwycono nasyp wału z czasów budowy fortyfikacji przez Stanisława Lubomirskiego

Fot. Maryna Szewczuk

Ryc. 1. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop I, profil północny i wschodni
Abb. 1. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß. Ausgrabung I, nördliches und östliches Profil
Рис. 1. Ланьцут, жешувское воеводство, стоянка № 6 — Замок. Роскоп I, южный и восточный профиль

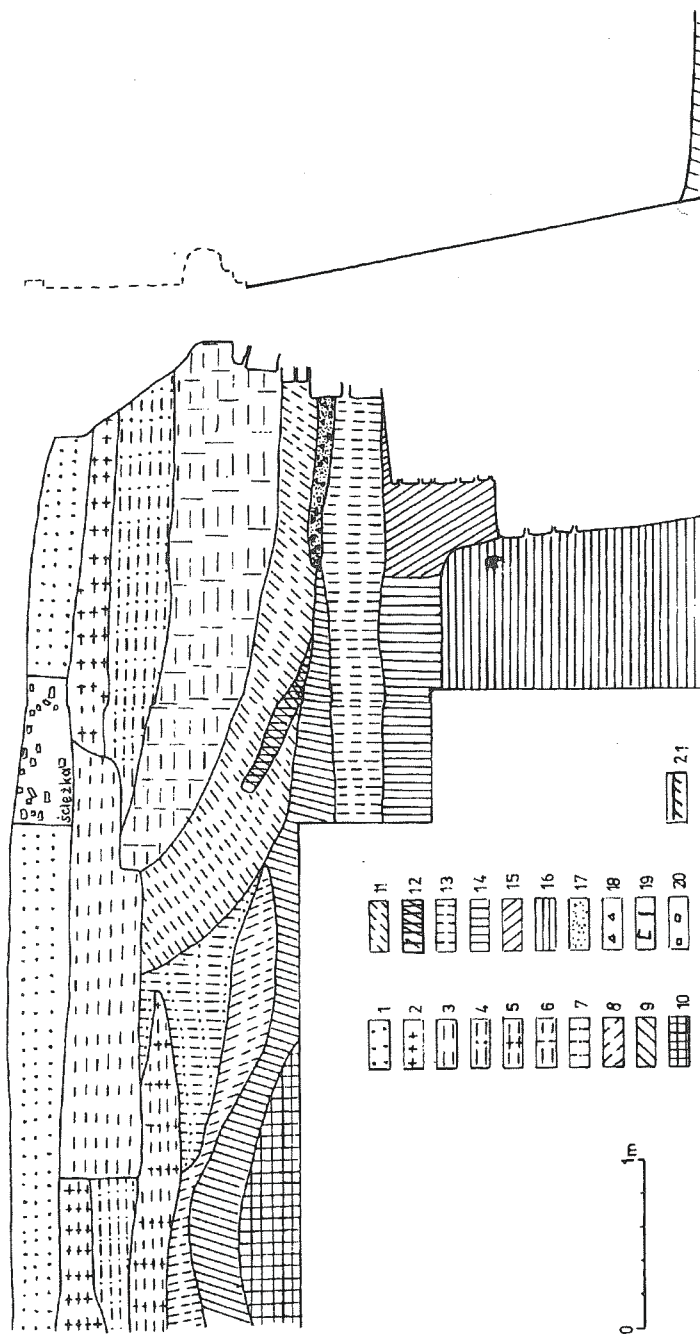
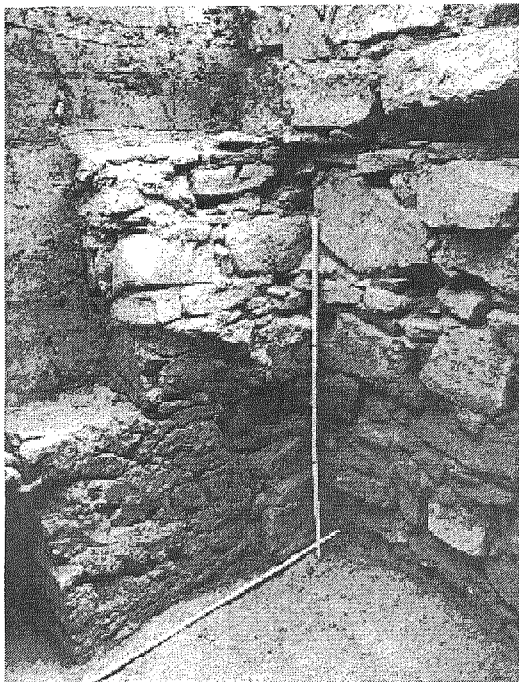

Рис. 2. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop I, profil wschodni. 1 — humus, 2 — żółto-brązowa glina, 3 — ciemnoszara ziemia, 4 — ciemnożółta glina, 5 — żółta glina, 6 — brązowo-żółta giniasta ziemia, 7 — popielato-brązowa ziemia, 8 — brązowo-żółta glina, 9 — żółto-popielata ziemia, 10 — popielato-żółta ziemia, 11 — brązowa ziemia, 12 — ciemnobrązowa ziemia, 13 — ciemnobrązowo-popielata ziemia, 14 — ciemnobrązowa glina, 15 — jasnobrązowa glina, 16 — żółto-popielata ilasta glina, 17 — brązowo-czarna ziemia, 18 — grudki zaprawy, 19 — kamienie, 20 — cegła, 21 — poziom fosy

Abb. 2. Łańcut, Województwo Rzeszów, Fundstelle 6 — schloß. Ausgrabung I, östliches Profil. 1 — Humus, 2 — gelbbräuner Lehm, 3 — dunkelgrauer Boden, 4 — dunkelgelber Lehm, 5 — gelber Lehm, 6 — braungelber lehmiger Boden, 7 — graubrauner Boden, 8 — braungelber Lehm, 9 — gelbgrauer Boden, 10 — graugelber Boden, 11 — brauner Boden, 12 — dunkelbrauner Boden, 13 — dunkelbrauner grauer Boden, 14 — dunkelbrauner Lehm, 15 — hellbrauner Lehm, 16 — gelbgrauer Lettenlehm, 17 — braunschwarzer Boden, 18 — Mörtelklümpchen, 19 — Steine, 20 — Ziegel, 21 — Grabenniveau

Рис. 2. Ланьцут, жешувское воеводство, стоянка № 6. — Замок. Роскоп I, восточный профиль. 1 — гумус, 2 — жёлтая коричневая глина, 3 — тёмносерая земля, 4 — тёмножёлтая глина, 5 — жёлтая глина, 6 — коричнево-жёлтая глинистая земля, 7 — пепельно-коричневая земля, 8 — коричнево-жёлтая плина, 9 — жёлто-пепельная земля, 10 — пепельно-жёлтая земля, 11 — коричневая земля, 12 — тёмнокоричневая земля, 13 — тёмнокоричнево-пепельная земля, 14 — тёмнокоричневая глина, 15 — светлокориичневая глина, 16 — жёлто-пепельная илистая глина, 17 — коричнево-чёрная земля, 18 — куски извести, 19 — жамин, 20 — кирпич, 21 — уровень рва

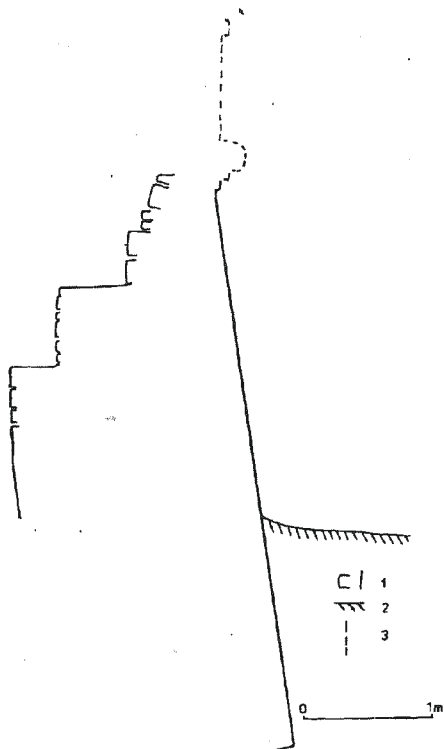

Fot. Marek Kosior

Ryc. 3. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop I, żebro wzmacniające nr 1

Abb. 3. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß, Ausgrabung I, Befestigungsrippe Nr. 1

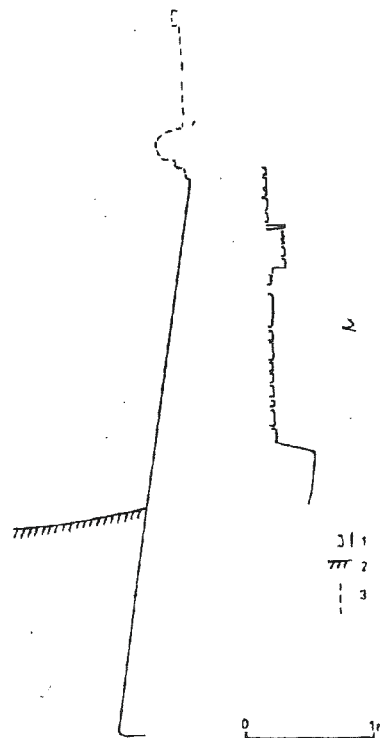
Рис. 3. Ланьцут, жешувское воеводство. стоянка № 6. — Замок. Раскоп I, укрепляющее ребро № 1

Ryc. 4. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop I, profil dzianego muru fosy wraz z żebrem wzmacniającym. 1 — kamienie, 2 — poziom fosy, 3 — zniszczona część muru

Abb. 4. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß, Ausgrabung I, Grabenmauerprofil samt der Befestigungsrippe. 1 — Steine, 2 — Grabenniveau, 3 — zerstörter Mauerteil

Рис. 4. Ланьцут, жешувское воеводство, стоянка № 6 — Замок. Раскоп I, профиль стены рва вместе с укрепляющим ребром. 1 — камин, 2 — уровень рва, 3 — реликтная часть стены

Ryc. 5. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop I, profil muru dzianego fosy wraz z odsadzką. 1 — kamienie, 2 — poziom fosy, 3 — zniszczona część muru

Abb. 5. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß, Ausgrabung I, Grabenmauerprofil samt dem Absatz. 1 — Steine, 2 — Grabenniveau, 3 — zerstörter Mauerteil

Рис. 5. Ланьцут, жешувское боеводство, стоянка № 6 — Замок, Раскоп I, профиль стена рва вместе с расширением. 1 — камни, 2 — уровень рва, 3 — реликтная часть стены

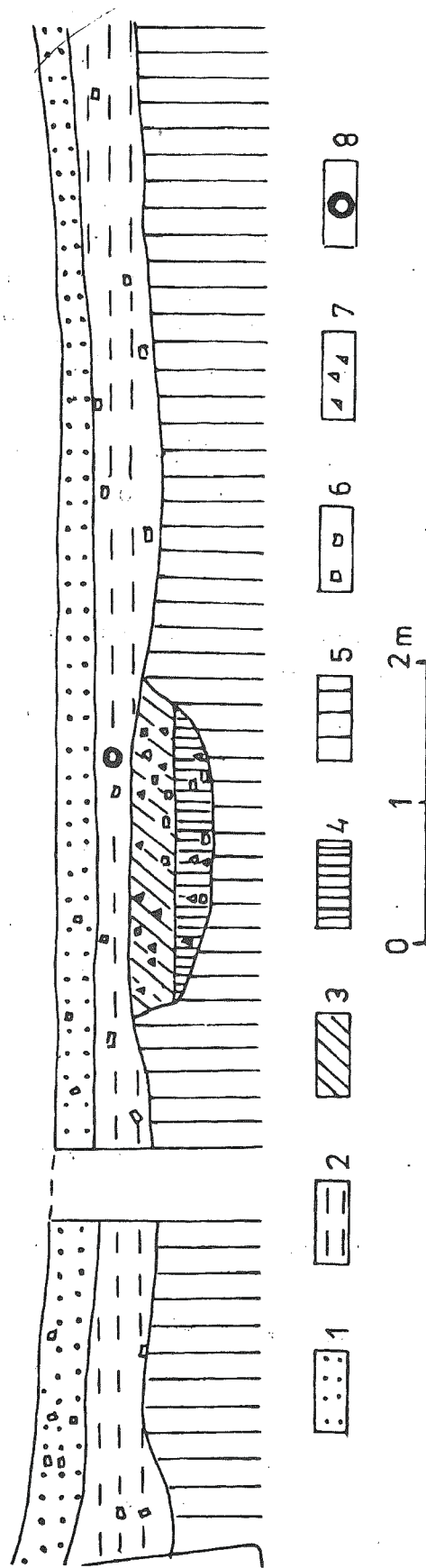

Рис. 6. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop II, profil wschodni fosy. 1 — humus, 2 — ciemnobrązowa ziemia, 3 — brązowa ziemia, 4 — brązowo-popielata ziemia, 5 — il (calec), 6 — frag. cegieł, 7 — grudki zaprawy, 8 — drenka

Abb. 6. Łańcut, województwo Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß, Ausgrabung II, östliches Grabenprofil. 1 — Humus, 2 — dunkelbrauner Boden, 3 — brauner Boden, 4 — brauner gauner Boden, 5 — Letten (gewachsener Boden), 6 — Ziegelbruchstücke, 7 — Mörtelklümpchen 8 — Entwässerungsröhrchen

Рис. 6. Ланькут, жешувское боеводство, стоянка № 6 — Замок, Раскоп II, восточной профиль рва. 1 — гумус, 2 — тёмнокоричневая земля, 3 — коричневая земля, 4 — коричнево-пепельная земля, 5 — ил, 6 — фрагмент кирпича, 7 — куски извести, 8 — дрена

Ryc. 7. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Wykop III, żebro wzmacniające nr 2 Fot. Marek Kosior
 Abb. 7. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß, Ausgrabung III, Befestigungsrippe Nr. 2
 Рис. 7. Ланьцут, жешувское боевоедство, стоянка 6 — Замок, Раскоп III, укрепляющее ребро № 2

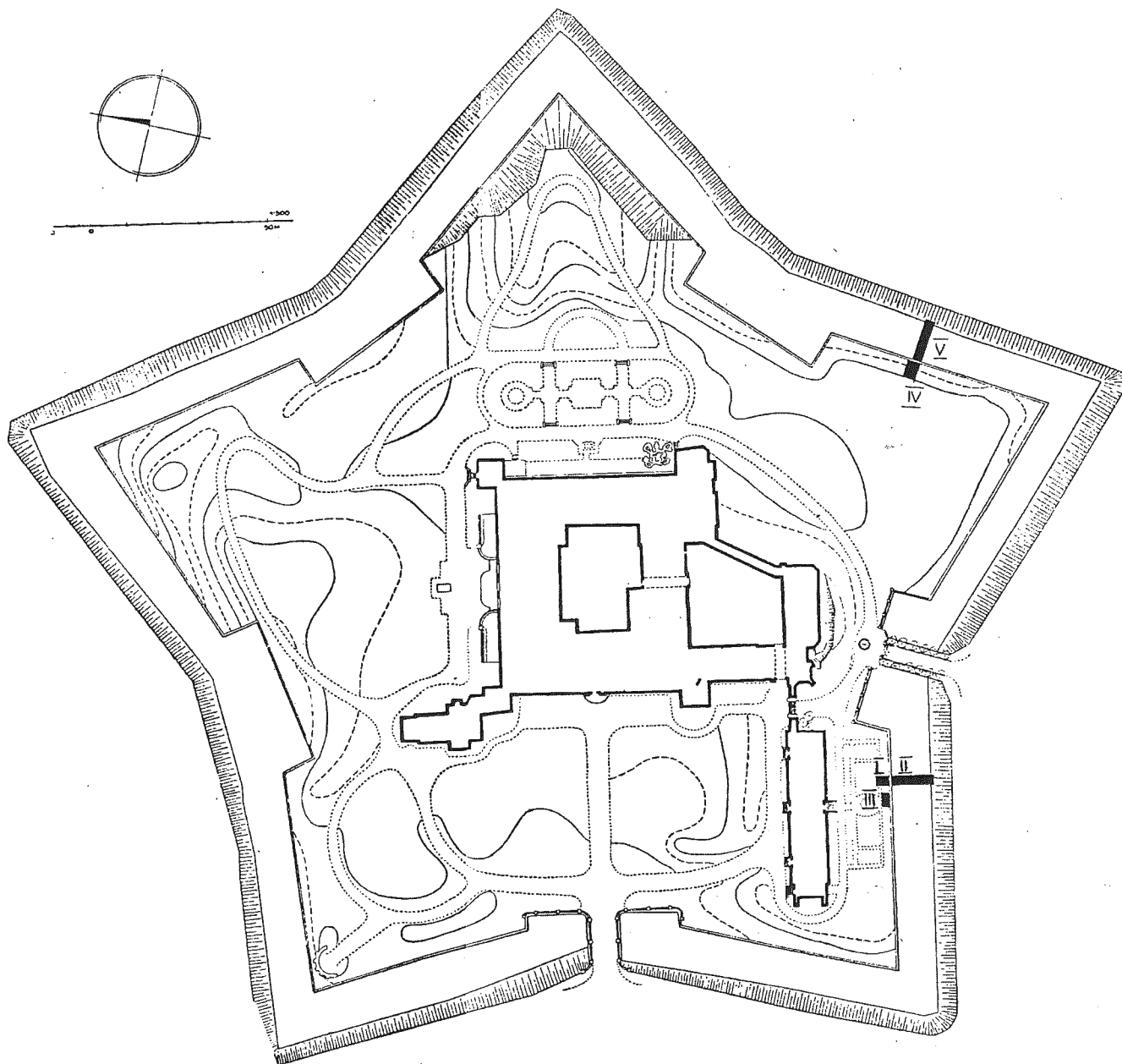
przed 1641 rokiem. Widoczne są nawarstwienia związane z budową wału. Przeważa glina o różnych odcieniach. Wiązało się to zapewne z pobieraniem gliny i ziemi z różnych warstw fosy, czy innych złóż. Wał był nachylny pod kątem około 45° . Wzdłuż muru odkryto wkładkę ziemi brązowo-czarnej z dużą ilością gruzu ceglanego, będącą zapewne pozostałością śladu chodnika dla straży. Ponadto uchwycono ślady wału związane zapewne z modernizacją fortyfikacji w drugiej połowie XVII wieku, przypuszczalnie autorstwa Tylmana z Gameren, wykonanych dla Sebastiana Lubomirskiego. W górnych partiach wykopu występują warstwy związane z powstałym w początkach XIX wieku na południe od Oranżerii Ogrodem Różanym.

Omurowany stok fosy — to mur kamienny z wyraźnymi warstwami wyrównawczymi na zaprawie wapienno-piaskowej. Od strony wewnętrznej poniżej gzymsu kordonowego wystąpiła ułożona w dwóch poziomach warstwa cegły, o przeciętnych wymiarach: wysokość 6,5—7 cm, szerokość 14—18 cm, z wkładkami małych kamieni. Od dolnego poziomu cegły mur wykonany był z samego kamienia, lico muru na szerokości 35—38 cm było wyrównane i odsadzone od warstwy cegły i dalszej cofniętej partii muru o 10—15 cm. Na poziomie 360 cm od

powierzchni gruntu wystąpiła odsadzka o szerokości 25—27 cm, idąca lekkim skosem w dół (ryc. 5). Mur w dolnych partiach jak również odsadzka były otynkowane. Do muru przylegała warstwa izolacyjna gliny, co jest bardzo wyraźnie widoczne w profilach wykopu.

Odkryte przy profilu wschodnim wykopu żebro wzmacniające od wewnątrz mur, usytuowane prostopadle do czoła bastionu, było dwustopniowe. Górny jego stopień wystąpił na głębokości 80 cm od dolnej granicy gzymsu kordonowego. Szerokość jego wynosiła 50 cm, długość 84 cm, wysokość pierwszego stopnia 52 cm. Nie odkryto poziomu jego posadowienia, ponieważ od strony wewnętrznej omurowanego stoku fosy nie kopano ze względów bezpieczeństwa do poziomu posadowienia muru.

Wykop nr II o wymiarach 2x11 m przebiegał na przedłużeniu wykopu nr I od kamiennego muru obudowy stoku fosy, poprzez fosę do trawiastego jej przeciwstoku. Odkryto poziom posadowienia mur, który wystąpił na głębokości 180 cm od obecnej powierzchni fosy. W profilu fosy uchwycono jej pierwotny, XVII-wieczny poziom, w środkowej części odkryto wyraźny ślad rowka odwadniającego „kinety”. Powyżej występowały warstwy z XVIII i XIX wieku, następna zaś warstwa pochodzi już z XX wieku (ryc. 6).

Ryc. 8. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 6 — Zamek. Plan wykopów I—V

Abb. 8. Łańcut, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 6 — Schloß.

Plan der Ausgrabungen I—V

Рис. 8. Ланьцут, жешувское воеводство, стоянка № 6 — Замок План раскопов I—V

Wykop nr III o wymiarach 2x2,5 m zlokalizowano przy murze w odległości 1,5 m od wykopu nr I. Odkryto w nim górny zarys żebra wzmacniającego nr 2 (ryc. 7). Wystąpiło ono w odległości 3,5 od żebra nr 1. Szerokość stopnia górnego wynosi 52—55 cm, długość 88 cm. Odkrycie żebra wzmacniającego nr 2 pozwoliło na ustalenie odległości w jakiej są rozstawione poszczególne żebra.

Wykop nr IV założono po wschodniej stronie bastionu południowo-wschodniego. W profilach wykopu uchwyciono nasypu związane z budową wału, o podobnym układzie jak w wykopie nr I (z wyjątkiem warstwy związanej z powstaniem Ogrodu Różanego). Omurowany stok fosy (od strony wewnętrznej) od poziomu gzymsu kordonowego na przestrzeni 80 cm to mur z cegły, poniżej z kamienia. Na głębokości 250 cm od powierzchni gruntu po wewnętrznej stronie muru wystąpiła odsadzka o szerokości 28—30 cm, idąca lekkim skosem w dół, pokryta zaprawą prawie na całej powierzchni. Ze względów bezpieczeństwa nie kopano do poziomu posadowienia muru. Ponadto stwierdzono występowanie żeber wzmacniających mur. Odległość pomiędzy nimi wynosi około 350 cm.

Wykop nr V o wymiarach 1,5x12 m przebiegał na przedłużeniu wykopu nr IV od kamiennego muru obudowy stoku fosy, poprzez fosę do trawiastego jej przeciwstoku. Nie wyeksplorowano fosy do jej dna ponieważ na poziomie 70 cm od powierzchni gruntu zaczęła napływać w dużej ilości woda gruntowa. Na głębokości 140 cm od powierzchni gruntu, po zewnętrznej stronie muru fosy

wystąpiła odsadzka szerokości 18—20 cm, idąca lekkim skosem w dół. Nie kopano do stopy muru ponieważ zaczęła szybko napływać woda gruntowa.

Jeśli chodzi o materiał zabytkowy to występował on bardzo nielicznie i był mało charakterystyczny. Odkryto fragmenty naczyń, kafli oraz przedmiotów szklanych, datowanych na XVII-XX wiek.

Badania archeologiczne przy fortyfikacjach na zamku w Łańcucie dzięki odkryciu żeber wzmacniających², pozwoliły rzucić nowe światło na konstrukcję muru dzianego fosy. Często zamiast pogrubiać mur, wzmacniano go od wewnątrz pionowymi żebrami rozstawionymi co kilka metrów³. Najbliżej podobna konstrukcja murów występuje na Zamku w Rzeszowie⁴.

Przypisy

¹ J. Janczykowski, *Zamek w Łańcucie, Bastion południowo-zachodni, Ogród Różany, Badania architektoniczne, Projekt zabezpieczenia muru bastionu*, Kraków 1991—1992, maszynopis w Muzeum Zamku w Łańcucie.

² W wykopie prowadzonym przez Muzeum-Zamek w Łańcucie wystąpiły dalsze żebra wzmacniające, stwierdzono również, iż bastion południowo-zachodni był krótszy, niż jest obecnie.

³ A. Gruszecki, *Bastionowe zamki w Małopolsce*, Warszawa 1962, s. 37.

⁴ J. Janczykowski, D. Czapczyńska, E. Dworaczynski, *Zamek w Rzeszowie, Badania fortyfikacji*, PKZ O/Kraków, 1986-1987, t. I, s. 90—91, maszynopis w PSOZ w Rzeszowie.

Aleksandra Gruszczyńska

Bericht von den Ausgrabungsarbeiten auf dem Schloß in Łańcut (Fundstelle 6) in den Jahren 1991—1992

Zusammenfassung

Die Ausgrabungsarbeiten in Łańcut in den Jahren 1991—1992 wurden auf der Schloßfortifikation, auf der Südwestlichen und südöstlichen Bastion wie auch im Graben durchgeführt.

In der Ausgrabung Nr. I wurden Wallprofilrelikte und Rippen zur Befestigung der Grabenböschung freigelegt. Es wurde der Walldamm aus der Zeit aufgefasst, zu der Stanisław Lubomirski vor 1641 die Fortifikation gebaut hat sowie die mit der Modernisierung der Fortifikation in der zweiten Hälfte des XVII. Jhs. durch Sebastian Lubomirski verbundene Wallspuren. Die Festigungsrippe wurde senkrecht zur Bastionfront lokalisiert, es war zweistufig.

Die Ausgrabung Nr. II verlief durch den Graben von seiner umgemauerten Böschung zum Grasbewachsenen Gegenhang. Im Profil wurde das ursprüngliche, aus dem XVII. Jh. stammende Grabenniveau aufgefaßt, in seinem

mittleren Teil wurde auf die Spur eines Entwässerungsgraben aufgestoßen. Darüber traten Schichten vom XVIII. bis zum XX. Jh. auf.

In der Ausgrabung Nr. III wurde der obere Umriß der Befestigungsrippe Nr. 2 entdeckt. Sie trat 3,5 m von der Rippe Nr. 1 entfernt auf.

Die Ausgrabung Nr. IV wurde in der östlichen Seite der südöstlichen Bastion lokalisiert. In den Ausgrabungsprofilen wurden mit dem Wallbau und mit der Konstruktion der umgemauerten Grabenböschung verbundene Dämme von einer ähnlichen Anordnung wie in der Ausgrabung Nr. I gefaßt.

In der Ausgrabung Nr. V wurde ein Mauerabsatz in der Außenseite der Mauer freigelegt.

Die Forschungsergebnisse 1991—1992 ließen dank der Freilegung der Befestigungsrippen ein neues Licht auf die Mauerkonstruktion werfen.

Отчёт о раскопочных исследованиях на Замке в Ланьцуте (стоянка № 6) в 1991—1992 годах

Резюме

Раскопочные работы в Ланьцуте в 1991—1992 годах проводились при фортификациях Замка. Они производились на юго-западном и юго-восточном бастионах, а также на рвах. Заложено пять выемок.

В раскоп № I отслонили реликты профиля вала и открыли ребро, укрепляющее општукатуренный скелон рва. Была очерчена насыпь вала со времён сооружения фортификации Станиславом Любомирским до 1641 года, а также очерчено следы вала, связанные с модернизацией фортификации во II половине XVII века Себастьяном Любомирским. Укрепляющее ребро было размещено перпендикулярно к передней части бастиона и было двыхступенчатым.

Раскоп № II проходила через ров от её укреплен-

ного склона к травяному противосклону. В профиле был начерчен первоначальный уровень рва, с XVII века, в центральной её части был открыт след желобка дегидратора „кинеты”. Выше выступали слои с XVIII по XX вв.

Раскоп № IV локализована на восточной стороне юго-восточного бастиона. В профилях выемки очерчено насыпи, связанные с постройкой вала и конструкцией укрепленного скелона рва с подобной выемке № I сисетмой.

В раскопе № V обнаружено расширение на наружной части стены рва. Результаты исследований в 1991—1992 годах путём открытия укрепляющих рёбр позволили пролить новый свет на конструкцию вязаной стены рва.